

29 Kasım 2016

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

132 ESTABLET, Colette. Daniel Panzac (1933-2012) / 160143
Colette Establet-Vernin. *Revue des Mondes
Musulmans et de la Méditerranée*, 134 (2013)
pp. 307-314.

27 Kasım 2018

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Panzac. 0
160143

116

BADUEL, Pierre-Robert. Daniel Panzac et l'aventure
de la REMMM (1984-1999). *Revue des Mondes
Musulmans et de la Méditerranée*, 134 (2013)
pp. 315-322.

21 Kasım 2017

- 94 BADUEL, Pierre-Robert. Daniel Panzac et l'aventure de la REMMM (1984-1999). *Revue des Mondes Musulmans et de la Méditerranée*, 134 (2013) pp. 315-322. ^{Daniel P} 160143

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Panzac
Daniel

21 Kasım 2017

- 121 ESTABLET, Colette. Daniel Panzac (1933-2012) / *Panzac Daniel*
Colette Establet-Vernin. *Revue des Mondes*
Musulmans et de la Méditerranée, 134 (2013) 160143
pp. 307-314.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

DANIEL PANZAC VE GILLES VEINSTEIN ANISINA

Osmanlı tarihçiliği ve özellikle Fransa'daki Türkoloji. iki ay arayla çok önemli iki ismini kaybetti. Daniel Panzac (1933-2012) 7 Aralık 2012 günü. Gilles Veinstein (1945-2013) ise 5 Şubat 2013 günü aramızdan ayrıldılar. Art arda ve bu kadar zamansız bir şekilde gelen bu iki büyük kaybın üzerine söylenmesi gerekenler. bu derginin bir-iki sayfasına sığacak cinsten değilse de en azından bu acı haberleri vermek ve bu iki önemli tarihinin geride bıraktıkları büyük katkıyı hatırlatmak isteriz.

- Panzac, Daniel (160143)
- Veinstein, Gilles (210248)

EDHEM ELDİM

Güney Fransa'da Aix-en-Provence'ta Institut de recherche et d'études sur le monde arabe et musulman (IREMAM), Arap ve İslam Dünyası Araştırma ve İnceleme Enstitüsü bünyesinde yıllarca çalışmış olan Daniel Panzac, alışılmış tarihçilerden, özellikle de alışılmış Osmanlı tarihçilerinden değildi. Bu anlamda belki de en büyük özelliği, araştırma dünyasına "ana kapı" denebilecek olan üniversiteden başlayarak değil, bir tür "arka kapı" niteliğindeki lise hocalığından gelmiş olmasıydı. Meslektaşı Roger Establié'nin de hatırlattığı gibi Febvre, Duby, Braudel, Leroy-Ladurie gibi büyük isimlerin takip ettiği bu zorlu yolun bir yolcusu daha akla geliyor: 18. yüzyılda Marsilya ticaretinin en büyük uzmanı ve tarihçisi Charles Carrière (1906-1986).

Fakat bunun ötesinde Daniel Panzac'ın diğer çarpıcı bir özelliği, filolojik ağırlıklı Şarkiyat geleneğinin hâlâ hâkim olduğu bir ülkede bu tür bir formasyondan geçmemiş olmasıdır. Tarih camiasında ve özellikle Osmanlı araştırmalarında birden parlamasına neden olan meşhur Osmanlı İmparatorluğu'nda Veba (La peste dans l'Empire ottoman, 1700-1850) isimli çalışmasını yayımladığında Türkçe bilmiyordu ve araştırmalarında ise tek bir Osmanlı belgesi kullanmamıştı. Bu, çoğumuzun tenkit

etmeye başlayacağı türden bir durumdur. Osmanlı kaynaklarını kullanmadan Osmanlı tarihi yazmak nasıl mümkün olabildi? Bu durum Orientalist, hatta sömürgeci bir tavır tezahürü değil miydi? Osmanlı belgeleri kullanmadan Osmanlı tarihi yazmanın sorunlu bir şey olduğunu ilkesel olarak kabul etmekle birlikte asıl şu soruyu sormak gerektiğine inanıyorum: Daniel Panzac Fransa ve İtalya'nın muhtelif arşivlerindeki uzun araştırmalarının neticesi olan bu kitabını yayımlamadan önce Türkiye'de bir Allah'ın kulu veba kadar önemli bir meseleye, sağlık sorunlarına, bunun topluma ve ekonomiye olan etkisine dair tek bir satır yazmış, belge yayınlanmış, araştırma yapmış mıydı? Onu bırakalım, Panzac'ın kitabı ortaya çıktıktan, hatta (tam on iki sene sonra!) Tarih Vakfı tarafından tercümesi yayımlandıktan sonra aynı konuda Osmanlı belgelerine dayanarak yeni ve özgün bir çalışma yapıldı mı?

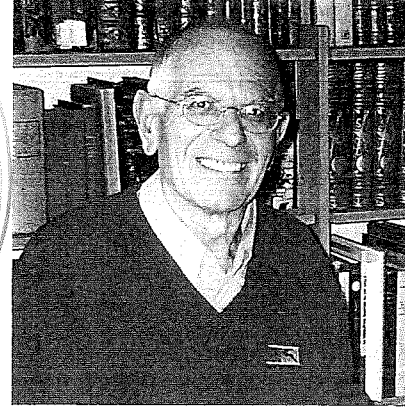
Daniel Panzac hayatının sonuna kadar bu ilginç "dışarıllık" öncülüğünü devam ettirdi. Sağlık meselesini tahaffuzhaneler üzerinden, demografi üzerinden takip ederek derinleştirdi. Veba konusundaki çalışmalarına önemli kaynaklardan birini oluşturmuş deniz ticareti ve denizcilik kayıtlarına olan hakimiyetinin tabii bir uzantısı olarak Akdeniz havzasında deniz yoluyla mal ve insan nakli konusunda el atmaya

başladı. 18. yüzyılda Fransız denizcilerin ve armatörlerin elinde olan ve caravane (kervan) adıyla anılan, Osmanlı sularında bir tür kabotaj ağı oluşturan sistemi didik didik ederek ortaya çıkarttı. Deniz ticaretini incelerken de bunun karantlık öteki yüzü olan korsanlık dünyasına da el atarak bu olgunun özellikle son dönemlerinin tartışılmaz uzmanı ve otoritesi oldu. Ardından da 2009'da 16. yüzyıldan imparatorluğun sonuna kadar Osmanlı donanmasının bir tarihini yazdı. Kısacası, klasik dönem sonrasında Osmanlı sularında olup bitenler hakkında eğer bugün biraz bir fikirimiz varsa, bunu Daniel Panzac'a borçluymuz. Panzac'ın ölümünden bir hafta sonra, 14 Aralık 2012 tarihinde "Hidrelez" lakaplı bir katilimcinin Ekşi Sözlük'teki yorumundan kısa ve keyifli bir ifadeyi vermeden edemeyeceğim: "O ve onun gibiler olmasaydı, Osmanlı deniz tarihi hâlâ ceddin-atan modunda sekiyor olacaktı".

7 Şubat 2013 günü kaybettiğimiz Gilles Veinstein, birçok açıdan Daniel Panzac'ın tam tersi bir profile sahipti. Fransa'daki en nitelikli üniversiter sistemin bir ürünü olmaktan dışında, Fransız Türkolojisi'nin tam merkezinde eğitilmiş, araştırma yapmış ve uzun seneler hizmet vermiş bir akademisyen olarak sadece Fransa'da değil, Avrupa veya genel olarak Batı'da Osmanlı tarihçiliğinin en parlak temsilcilerindendi. Gilles

Veinstein sadece Osmanlı vesikalarına ilgi gösteren ve onları araştırmalarında kullanan bir tarihçi değildi; onun merakı bunun da ötesine giderek bu belgelerin diplomatik, filolojik, linguistik ve paleografik özelliklerini en ufak ayrıntısına kadar incelemeyi, bu incelemelerinin neticesini de seminerlerinde öğrencileriyle paylaşmayı iş edinmiş bir bilim insanıydı. Yıllarca ders verdiği Paris'teki École des hautes études en sciences sociales'da ve daha sonraları Fransa'nın en meşhur eğitim, bilim ve kültür kurumlarından Collège de France'taki paleografya seminerlerini takip etmiş olanlar bu işi ne kadar sevdiğini, malzemesine ne kadar hâkim olduğunu, bilgi ve tecrübesini aktarmakta ne kadar mahir olduğunu, aslında sıkıcı ve tekdüze olması gereken bir şeyi nasıl keyifli ve ufuk açıcı bir faaliyete dönüştürdüğünü bilirler, hatırlarlar.

Gilles Veinstein neredeyse istisnasız bir şekilde 16. yüzyıla ve özellikle Kanuni Sultan Süleyman devrine kendini adanmış bir tarihçiydi. Birçok meslektaşının aksine kitapta çok makaleye öncelik veren bir akademisyen olarak tarihçiliğin bu esnek aleti sayesinde işlediği ve öncülük ettiği konuların çeşitliliği ve zenginliği şaşırtıcıdır: Süleyman'ın saltanatı, Osmanlı İmparatorluğu'nun dış politikası, Osmanlı siyasetinin ve ticaretinin Lehistan ve Rusya boyutları, Osmanlı



Daniel Panzac (1933-2012).

Gilles Veinstein (1945-2013).

Maksadım sadece bu değerlerin aramızdan ayrılmasından dolayı ortaya çıkan büyük boşluğu vurgulamak ve bu boşluğu bir nebze olsun doldurmanın yollarını hatırlatmaktır. Gerek Daniel Panzac'ın, gerek Gilles Veinstein'in zengin üretiminin Türkçeye kazandırılmış olan kısmının azlığı karşısında onlara hak ettikleri saygıyı göstermenin en iyi yolu, bu eksiği bir an evvel telafi etmek üzere kolları sıvamaktır.

diplomatikasını, siyasetin dini peşeleri; çitlik meselesi, padişah ölümleri, Osmanlı Yahudiliği, saray teşrifatı ve düzeni, Batı İle Osmanlılar arasındaki kültürel algılar, tercüme ve tercümanlar, devşirme sistemi... Kısacası, özellikle Osmanlı tarihinin "klasik" olarak tanımlanan döneminin hemen hemen her vecheşisiyle ilgili sağlam, özgün ve ayrıntılı ürünler vermiş olan bu akademisyenin kaybı yerini doldurulamayacak bir boşluk yaratacaktır.

Gilles Veinstein'i özel ve istisnai kılan sadece tarihçi olarak kaleme aldıkları değildi. Onu tek ve vazgeçilmez kılan, Fransa'da Osmanlı ve Türk tarihinin gelişimi konusunda yarattığı ivme ve birikimdir. Bugün eğer Fransa'da yeni ve parlak bir nesil Osmanlı ve Türk tarihçisi yetişiyorsa, bunun arkasında Gilles Veinstein'in on yıllarca vermiş olduğu emek yatmaktadır. Bazılarında bu doğrudan doğruya tez yöneticiliği ve dolayısıyla yetiştirilen ta kendisi söz konusudur; fakat doğrudan

kendi öğrencisi olmayanlar, bambaşka konu ve dönemler üzerinde uzmanlaşanlar bile şu veya bu şekilde Gilles Veinstein'in Paris'te kurduğu, yönettiği ve mütemadiyen kolladığı ekibin sayesinde yetişmiş, uzmanlaşmış ve buldukları yerlere gelmişlerdir. Gilles Veinstein sadece bir akademisyen değil, müthiş bir idareci ve düzenleyici olarak Fransız Türkolojisi'ni mütemadi bir taşıyık altında tutarak öne çıkmasını ve görünürlük kazanmasını sağladı. Gerek konferans ve kolokyumlar, gerekse ortak derlemeler şeklinde düzenlediği çalışmalar sayesinde disiplini ve canlılığı muhafaza etmiş ve gerek Fransız tarihçiliği, gerek uluslararası tarihçilikte yer edinebilmiştir. Bu tür çalışmaların en sonucusu ve en iddialılarından biri olarak tasarladığı Osmanlı İmparatorluğu Sözlüğü (Dictionnaire de l'Empire ottoman) başlıklı referans eserinin tamamlanıp yayımlanmasına çok az kala hayatını kaybetmiş olması son

derecede üzücü ve acımasız bir gerçektir.

Gilles Veinstein'in 1998'de Fransa'nın en itibarlı eğitim ve kültür kurumlarından olan Collège de France'a 1998 yılının sonunda tanınmış olması, akademisyenliğinin ve bilimsel üretiminin bir tür taçlandırılması olarak görülmesi gerekirse de, bu seçimin 1995'te Ermeni soykırımını inkârla suçlanan meslektaşı Bernard Lewis'i savunmak için yazdığı bir yazı yüzünden şiddetli bir protesto ve saldırıya meydan vermesi çok sancılı bir tecrübe olmuştur. Gilles Veinstein bu çıkışını her zaman tarihçiliğin ve tarihinin özelliği olarak savunmuştur; bu konuda Fransa'daki en önemli tarihçiler kendisini desteklemişlerse de birçok kişi bunu basit bir inkârlık olarak görmekte ısrar etmiştir. Bu durumda karşın Gilles Veinstein büyük bir sükûnet ile Collège'deki görevine başlamış ve oradaki

derstlerini hastalığının artık izin vermediği noktaya kadar sürdürmüştür.

Başta da söylediğim gibi Osmanlı tarihçiliği çok önemli iki ismini kaybetti. Her ikisini çok yakından tanımış, hatta Gilles Veinstein'i meslektaşım olarak bilmiş olduğum ve bilimsel üretiminin bir tür taçlandırılması olarak görülmesi gerekirse de, bu seçimin 1995'te Ermeni soykırımını inkârla suçlanan meslektaşı Bernard Lewis'i savunmak için yazdığı bir yazı yüzünden şiddetli bir protesto ve saldırıya meydan vermesi çok sancılı bir tecrübe olmuştur. Gilles Veinstein bu çıkışını her zaman tarihçiliğin ve tarihinin özelliği olarak savunmuştur; bu konuda Fransa'daki en önemli tarihçiler kendisini desteklemişlerse de birçok kişi bunu basit bir inkârlık olarak görmekte ısrar etmiştir. Bu durumda karşın Gilles Veinstein büyük bir sükûnet ile Collège'deki görevine başlamış ve oradaki

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

21 Eylül 2014

- 17 VATIN, Nicolas. *In memoriam, Daniel Panzac* Panzac, D
(1933-2012). *Turcica: Revue d'Etudes Turques*, 44 160143
(2012-13) pp. 7-12. Incl. bibliography.

- Cahiers du monde russe et soviétique* XXII, numéro spécial : *En Asie centrale soviétique : ethnies, nations, États*, jan.-mars 1991 (avec Rémy Dor).
- Salonique, 1850-1918 : la « ville des Juifs » et le réveil des Balkans*, Paris, éd. Autrement, 1993 ; trad. en turc : *Selânik 1850-1918, " Yahudilerin Kenti " ve Balkanların Uyanışı*, trad. Cüneyt Akalın, Istanbul, İletişim (coll. *Dünya şehirleri dizisi* 2), 1999.
- Soliman le Magnifique et son temps*, Actes du colloque de Paris, Galeries nationales du Grand Palais, 7-10 mars 1990, Paris, La Documentation française (coll. *Rencontres de l'École du Louvre*), 1992.
- Bektachiyya : études sur l'ordre mystique des Bektachis et les groupes relevant de Hadji Bektach*, Isis, Istanbul, 1995 (avec Alexandre Popovic).
- Les Voies d'Allah : les ordres mystiques dans l'islam des origines à aujourd'hui*, Paris, Fayard, 1996 (avec Alexandre Popovic) ; trad. en espagnol : *Las sendas de Allah : las cofradías musulmanas desde sus orígenes hasta la actualidad*, trad. Juan Antonio Vivanco Gefaell, Barcelone, Bellaterra (coll. *Biblioteca del Islam Contemporáneo*), 1997.
- Les Ottomans et la mort : permanence et mutations*, Leyde, Brill (coll. *The Ottoman Empire and its heritage* 9), 1996.
- Revue de l'histoire des religions* 215/1, numéro thématique : *Les Voies de la sainteté dans l'islam et le christianisme*, jan.-mars 1998.
- Revue de l'histoire des religions* 218/1, numéro thématique : *Les Usages du Livre Saint dans l'islam et le christianisme*, jan.-mars 2001.
- Histoires des hommes de Dieu dans l'islam et le christianisme*, Paris, Flammarion, 2003 (avec Dominique Iogna-Prat).
- Insularités ottomanes*, Paris-Istanbul, Maisonneuve et Larose – Institut français d'études anatoliennes, 2004 (avec Nicolas Vatin).
- Synchrétismes et hérésies dans l'Orient seldjoukide et ottoman (XIV^e-XVIII^e siècle)*, Actes du colloque du Collège de France, 8-10 oct. 2001, Louvain, Peeters (coll. *Turcica* IX), 2005.
- Revue de l'histoire des religions* 222/4, numéro thématique : *Lieux de culte, lieux saints dans le judaïsme, le christianisme et l'islam*, oct.-déc. 2005, (avec Dominique Iogna-Prat).
- Merchants in the Ottoman Empire*, Louvain, Peeters (coll. *Turcica* XV), 2008 (avec Suraiya Faroqhi).

SUNRA GELEN DOKÜMAN
MARDE YAYIMLANDIKTAN

23 Mars 2015



Panzac Daniel
16 0143

In memoriam
DANIEL PANZAC
(1933-2012)

Daniel Panzac nous a quittés soudainement, le 7 décembre 2012, à Aix-en-Provence.

Ce Provençal et Méditerranéen d'adoption était né à Lille en 1933, de parents commerçants. C'est là que se déroula sa scolarité, puisqu'il commença des études de droit vite abandonnées pour l'histoire, sa véritable vocation. À l'université de Lille, l'enseignement de Michel Mollat du Jourdin fit sur lui une profonde impression. Reçu au concours du CAPES, il partit faire son stage réglementaire à Marseille. Mais c'est à Aix-en-Provence, dont le charme l'avait séduit, qu'il choisit de s'installer. La rencontre, aux Deux Garçons, de la jeune fille qu'il devait épouser le fixa à jamais dans cette ville : il faisait l'aller et retour entre son domicile et les établissements où il fut affecté, d'abord à Alès – abandonnant un temps sa charge pour faire son service militaire en Algérie –, puis à Manosque et, enfin, à Aix-en-Provence.

De sa pratique de l'enseignement secondaire, Daniel Panzac conserva un grand talent de pédagogue : ses exposés, solidement charpentés, étaient toujours d'une remarquable clarté. Mais l'enseignement ne remplissait pas sa vie et il entreprit de faire des recherches historiques, d'abord en amateur éclairé, puis en se lançant dans l'aventure de la thèse d'État, tout en passant le concours de l'agrégation d'histoire. Ici encore apparaît son souci de déterminer en toute liberté le domaine où il pourrait donner le meilleur de lui-même : bientôt convaincu qu'un premier sujet n'était pas fait pour lui, il eut le courage d'en changer et de choisir un nouveau directeur. Cette thèse, qu'un détachement de deux ans au CNRS